

Universitetskanslersämbetets utbildningsutvärderingar

Självvärdering

Del 2. Ämnes- och ämnesdidaktiska studier

Lärosäte: Örebro universitet

Yrkesexamen: Ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet **svenska**

Förutsättningar

Personal

Bedömningsgrund:

Antalet lärare och deras sammantagna kompetens (vetenskapliga/konstnärliga/professionsrelaterade och pedagogiska) är adekvat och står i proportion till utbildningens volym, innehåll och genomförande på kort och lång sikt.

Höstterminen 2017 antogs 49 studenter på ämneslärarprogrammet med svenska som förstaämne och tre veckor in på terminen var antalet registrerade 40 stycken. Motsvarande siffror för höstterminen 2018 var 51 respektive 38. Studenterna undervisas i nuläget av totalt 12 lärare (se personaltabell).

Ämneskurserna i ämneslärarutbildningen med inriktning mot svenska ges av de två akademiska ämnena svenska språket och litteraturvetenskap. Alla ordinarie undervisande lärare inom dessa ämnen har antingen tjänster som professorer, lektorer eller i vissa fall doktorander och har därmed god vetenskaplig kompetens och egen forskningserfarenhet. Tre av lektorerna har docentkompetens. I litteraturvetenskap medverkar en disputerad lärare utan fast anställning vid behov i handledning av självständigt arbete, och i svenska språket medverkar två pensionerade docenter på motsvarande vis.

I personalgruppen finns också en tillfredsställande professionskompetens genom att fyra av de fast anställda lärarna som undervisar inom programmet har egen lärarutbildning med inriktning mot grund- eller gymnasieskola. Ytterligare en lärare har lärarutbildning inriktad mot kommunal musikskola. En av de två aktuella professorerna medverkar i utbildningen i begränsad omfattning, och en av lektorerna i svenska är programansvarig för ämneslärarprogrammet. För att ytterligare stärka professionskompetensen i campusförlagda kurser har ett par gymnasielärare gjort begränsade insatser i en VFU-kurs. Ytterligare ett led i vårt arbete med ökad professionsnärlighet i utbildningen är en deltidsanställning av två adjungerade adjunkter som nu håller på att genomföras. Dessa kommer i fortsättningen att komplettera de ordinarie lärarna inom ämnena. Målet är också att alla studenternas handledare ska ha en handledarutbildning. Detta har ännu inte helt uppnåtts, men inom övningskolorna ska lärarna ha en sådan utbildning motsvarande minst 7,5 hp. I avtalet mellan universitet och skolhuvudmän betonas särskilt att studenter ska placeras hos handledare med adekvat utbildning.

Lärargruppens pedagogiska kompetens främjas av att så gott som all undervisande personal har genomgått, eller fått tillgodoräknat, högskolepedagogisk utbildning. Universitetsinterna pedagogiska utvecklingsmedel utlyses regelbundet, och två av våra lektorer har inför 2019 erhållit sådana anslag. Universitetspedagogisk kompetensutveckling erbjuds också genom enheten för universitetspedagogik, IKT och lärande (PIL). Föreläsningar, workshops eller seminarier ges som stöd för utvecklingen av undervisningen. Vid vår institution, Institutionen för humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap, har ett pilotprojekt i kollegial handledning genomförts, för att främja lärarnas praktisk-pedagogiska utveckling. Undervisande lärare har här erbjudits handledning och samtal i samband med lektionstillfällen. En av våra lektorer ingick i piloten, och två planerar att delta i nästa omgång. Nämnas kan också att tre lärare inom litteraturvetenskap/svenska språket har tilldelats Örebro studentkårs pedagogiska pris under tiden 2011–2017. Samtliga pristagare är fortfarande aktiva inom ämneslärarutbildningen.

Samtliga lektorer har 20 % kompetensutvecklingstid i sin anställning, för att bredda och fördjupa sin vetenskapliga eller pedagogiska kompetens. Detta planeras och följs upp med enhetschef vid så kallade PU-samtal. De allra flesta använder tiden för egna forskningsinsatser. Utöver den generellt tilldelade kompetensutvecklingstiden finns goda möjligheter att söka universitetsinterna medel, främst via fakultetsnämnderna. De senaste åren har forskningsmedel för lektorer avsatts, och under innevarande termin har en av docenterna i litteraturvetenskap erhållit extra forskningstid just genom dessa satsningar.

Inom litteraturvetenskapsämnet har personalsituationen varit mycket stabil över tid. Medelåldern på professorn och de tre undervisande docenterna är nu ca 62 år, vilket innebär att nyrekryteringar snart blir

aktuella. Dessa förbereds genom institutionsledningens arbete enligt en treårig kompetensförsörjningsplan. En lektor som varit prefekt återinträder dock under 2019 i tjänst inom ämnesgruppen, och en yngre docent har anställts som forskare under två år.

Värdering

Utifrån den genomgång och analys som gjorts menar vi att den mycket höga andelen disputerade lärare garanterar en hög vetenskaplig kompetens i personalgruppen. Att en stor del av personalen har egen lärarutbildning och lärarerfarenheter från olika skolformer ger goda förutsättningar när det gäller den ämnesdidaktiska och professionsanknutna delen av utbildningen, och säkrar den professionsrelaterade kompetensen i lärargruppen. Den pedagogiska kompetensen är mycket god hos lärarna, och flera lärare tar aktivt del i centrala och institutionella pedagogiska utvecklingsinsatser. De pedagogiska prisen är förstås ytterligare ett inspirerande kvalitetsbevis.

Vi har också identifierat utvecklingsområden. Ett sådant är professionsanknytningen. I syfte både att stärka denna generellt och att föra in så aktuella verksamhetserfarenheter som möjligt genomför vi under 2019 en försöksverksamhet med adjungerade adjunkter. Målsättningen är att utifrån denna hitta långsiktiga och stabila former för att tillgodose kopplingen till läraryrkets vardag.

Ett annat utvecklingsområde är frågan om kompetensförsörjning. Vad gäller litteraturvetenskap är det naturligtvis angeläget att institutionen under de närmaste åren lyckas med de erforderliga rekryteringarna, så att den höga kompetensen kan bibehållas eller ytterligare utvecklas. I enlighet med kompetensförsörjningsplanen i ämnet kommer rekrytering av lektorer i litteraturvetenskap påbörjas under 2019. Vad gäller svenska språket har en biträdande lektor anställts som börjar sin tjänst i januari 2019. Denna har sina huvudsakliga uppgifter inom forskningen, men kommer att göra 30% av sin tjänst i utbildningen. Nationellt är konkurrensen om disputerade språkvetarer hård, och det är därför viktigt att rekrytera med god framförhållning. Viktigast i ett längre perspektiv är dock att kontinuerligt utveckla ämnesmiljön både vad gäller utbildning, forskarutbildning och forskning både för att vi som lärosäte ska kunna bidra till ämnets kompetensförsörjning nationellt och för att vi ska utgöra en attraktiv miljö.

Förutsättningar

Utbildningsmiljö

Bedömningsgrund:

Det finns en för utbildningen vetenskaplig/konstnärlig och professionsinriktad miljö och verksamheten bedrivs så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning.

Utbildningen bedrivs i en miljö som kan beskrivas som forskningsintensiv och med stor bredd på den samlade forskningen. I den enhet på institutionen som svenska språket och litteraturvetenskap tillhör återfinns också ämnena retorik, engelska och historia. Flera relativt små ämnesmiljöer möts och samverkar i enheten, bland annat genom gemensam forskarutbildning inom vad som kallas Humanistiska studier, där inriktningarna består av de enskilda ämnena. Samarbetet innebär att det finns ett mycket aktivt gemensamt högre seminarium som möts en gång i veckan och där såväl doktorander som seniora forskare inom enheten kan presentera forskningsresultat. Vi har också frekventa besök av gästade forskare. Inom enheten har forskarna grupperat sig i två olika forskningsmiljöer, Soris (Språk och retorik i samhället) och BLM (Berättande, liv, mening). Båda har ett innehåll med klar relevans för programmet. I Soris ingår, utöver forskare i svenska språket, även forskare i engelska och retorik, och i BLM ingår litteraturvetare, historiker och forskare i engelska. Denna mångvetenskapliga miljö innebär en breddning av det vanliga ämnesfältet för inblandade lärare, och att en vetenskaplig miljö av god storlek skapas för annars mindre ämnesmiljöer.

Inom både svenska språket och litteraturvetenskap bedrivs såväl ämnesforskning som ämnesdidaktisk forskning. Ämnesforskningen inom den språkvetenskapliga delen är tydligt samhällsorienterad och inriktad på språkanvändning i sociala kontexter, och utgör en viktig del i forskningsförankringen av vår lärarutbildning. Bland de pågående projekten kan nämnas externfinansierade längre projekt om värdegrundstexter som genre och multimodala resurser för lärande. Andra projekt handlar om språkpolisande och språklig interaktion i sociala medier. Fyra av lektorerna inom svenska språket har disputerat på ämnesdidaktiska avhandlingar utifrån ett tydligt språkvetenskapligt perspektiv, och flertalet har fortsatt på fältet efter disputationen och är aktiva i nya ämnesdidaktiska projekt. Bland dessa kan nämnas en skolverksfinansierad utvärdering av de nationella provens effekter i årskurs 6 och 9 där två av lektorerna medverkade. Det kan också nämnas att en av lektorerna i november 2018 påbörjar en tvåårig postdok inom ramen för ett norsk-svenskt forsknings- och skolutvecklingsprojekt om funktionellt skrivande i skolans tidiga år.

När det gäller litteraturämnet har en av docenterna medverkat med ämnesdidaktiska artiklar i en vetenskaplig tidskrift och flera antologier, och de andra två har i sin forskning bl.a. ägnat sig åt ungdomslitteratur utifrån olika aspekter. Alla tre har dessutom lång erfarenhet av litteraturvetenskaplig ämnesforskning av annat slag, något som också utnyttjas i flera delkurser, exempelvis gällande diskussionen om skillnader mellan fakta och fiktion, genrefrågor eller 1800-talets litteratur. Inom ämnesgrupperna svenska språket/ litteraturvetenskap finns alltså en kombination av didaktisk forskning och ren ämnesforskning, som sammantaget ger en god vetenskaplig utbildningsmiljö för ämneslärarutbildningen i svenska.

Under 2016 beslöts att samla den uttalat didaktiska forskningen vid universitetet i tre forskningsprofiler: Bedömning och utvärdering, Hållbar samhällsutveckling och Kommunikation och lärande. Tanken är att stärka den lärarutbildningsrelevanta forskningen, både genom att skapa gemensamma interna kontaktytor och genom att knyta an till regionens skolor och deras behov av forskning. En forskare kan exempelvis tillhöra både Soris och någon av de tre profilerna. Inom det stora universitetsövergripande projektet Framtidens lärarutbildning pågår också utarbetandet av en tydligare forskningsstrategi, där inte minst praktisknära forskning ska utvecklas ytterligare.

Genom att undervisas av forskningsaktiva lärare ges studenterna tillgång till aktuell forskning, dels genom att kurslitteraturen hålls aktuell och uppdaterad, dels genom att texter ur lärarnas egen produktion ingår. Detta kombinerat med moment där studenterna får möta, och ibland delta i, pågående forskning ger dem goda möjligheter att tillägna sig ett forskande förhållningssätt. Här kan ett exempel nämnas, som också visar hur närheten till andra ämnen i miljön kan ta sig konkreta uttryck. Under höstterminen 2018 genomförde forskare från engelska inom ramen för forskningsprojektet *Raising Awareness through Virtual Experiencing* en datainsamling rörande attityder till språklig variation tillsammans med våra svensklärostudenterna. Studenterna fick i två grupper genomföra ett experiment där de fick lyssna på en av två versioner av en ljudinspelad intervju med en fingerad gymnasieelev, för att därefter värdera olika aspekter av elevens språkförmåga. Den enda skillnaden mellan inspelningarna var att i den ena hade vissa av elevens vokalljud manipulerats. Resultaten – det vill säga studenternas egna värderingar av elevens språkförmåga – följdes upp i ett efterföljande seminarium under ledning av forskarna från engelskämnet tillsammans med ordinarie lärare.

Värdering

Vår bedömning är att utbildningsmiljön är såväl vetenskapligt relevant och stark som professionsanknuten. Forskningsintensiteten och den starka kopplingen till skolpraktiken genom personalens egna lärarutbildningar vill vi framhålla som särskilda styrkor. Samtliga undervisande lärare ingår i aktiva forskningsmiljöer av något slag. Detta bidrar kraftfullt till att sambandet mellan forskning och undervisning framstår som något helt naturligt för studenterna, då de kontinuerligt möter aktuell forskning och successivt tillägnar sig ett forskande förhållningssätt. Fördelarna med den mångvetenskapliga miljön inom enheten kommer också ämneslärostudenterna till del i och med breddningen av lärarnas kompetenser och kontaktnät.

En styrka är också samarbetet mellan ämnena svenska språket och litteraturvetenskap som länge har fungerat väl. Inte minst inom VFU-kurserna är samarbetet mellan ämnena mycket betydelsefullt. Det är vanligt att en lärare från respektive ämne tillsammans har ansvar för VFU-uppgifter och studentseminarier. Samordningen mellan ämnena är också mycket viktig under den kurs där det självständiga arbetet skrivs. Intentionen är att studenterna ska uppfatta den enhet som skolämnet svenska utgör, trots dess två skilda akademiska ämnen.

Under senare år har det skett en väsentlig förstärkning vad gäller kontakterna med skolhuvudmän i regionen, något som ytterligare har bidragit till en ökad professionsanknytning av utbildningsmiljön. Detta arbete kommer att fortsätta. Målet är att erbjuda en ämnesläroutbildning som står på en gedigen ämnesmässig grund, samtidigt som de didaktiska kopplingarna hela tiden ska kännas aktualiserade i undervisningen. De goda kontakterna med studenter och med verksamheten ute på skolorna medverkar till att än mer minska avståndet mellan seminarierummen på campus och gymnasieklassrummen.

Utformning, genomförande och resultat

Måluppfyllelse – kunskap och förståelse

Bedömningsgrund:

Utbildningen möjliggör genom utformning och genomförande samt säkerställer genom examination att studenten, när examen utfärdas, kan uppnå de utvalda målen inom kunskapsformen kunskap och förståelse i examensordningen.

Mål

1. För ämneslärarexamen med **inriktning mot arbete i gymnasieskolan** ska studenten

- visa sådana ämneskunskaper som krävs för yrkesutövningen, inbegripet såväl brett kunnande inom ämnesstudiernas huvudområde som väsentligt fördjupade kunskaper inom vissa delar av detta område och fördjupad insikt i aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete.

Inledningsvis ska sägas att en grundtanke inom lärarutbildningen i svenska är att ämneskunskaper och ämnesdidaktik integreras i delkurserna. Det betyder att det inte förekommer renodlade ämneskurser utan ämnesdidaktiska resonemang, men inte heller några separata didaktikkurser utanför VFU-kurserna. Anledningen till vårt val är en bestämd uppfattning om att ämneskunskaper och didaktiska kunskaper befruktar varandra inom en professionsutbildning och inte bör särskiljas.

Genom utbildningen möter studenterna kurser inom ämnena litteraturvetenskap och svenska språket vilka tillsammans ska ge en stabil ämnesmässig grund i skolämnet svenska. Tabell 1 ger en översikt över våra kurser i programmet, samt fördelningen i delkurser mellan ämnena litteraturvetenskap och svenska språket.

Tabell 1 Översikt av kurser och delkurser, där mörkgrå betyder delkurser som behandlar och examinerar ämneskunskaper.

Termin 2				Termin 3				Termin 5				Termin 6		Termin 9		
Svenska Ia, 30hp (G)				Svenska IIa, 30hp (G)				Svenska IIIa, 30hp (G)				Svenska IVa 15hp (G)		Svenska Va 30hp, inkl. självständigt arbete (A)		
Sv	Lv	VFU	Sv	Sv	Lv	Lv	Lv	Sv	Lv	VFU	Sv	Sv	Lv	Sv	Lv	Sv/Lv

De litteraturvetenskapliga delkurserna präglas av en tydlig progression. Den inledande kursen "Att läsa och förstå skönlitteratur" ger en översikt över de grundläggande litterära formerna epik, dramatik och lyrik. En tanke med kursen är att ge såväl en begreppsmässig orientering som en genremässig översikt. Den förbereder för det block om tre delkurser (Sv II a) som avser att ge nödvändiga litteraturhistoriska grundkunskaper. Kurserna har en kronologisk uppbyggnad, med litterära texter från antiken till vår samtid. En viktig tanke med dessa kurser är att ge historiskt perspektiv, men också att knyta äldre texter till dagens verklighet på olika sätt. En formulering i en studiehandledning i kursen "Litteraturens historia II. Från 1700 till och med naturalismen" kan ge exempel på detta: "Hur förhåller sig 1700-talets 'feministiska' texter av Nordenflycht och Thorild till dagens debatt? Har Charlotte Brontë något att säga om kön och klass?", "Läser vi för att döma eller för att försöka förstå och för att det är spännande att möta andra åsikter och andra sätt att uttrycka sig än man är van vid?" I en av målformuleringarna anges att studenterna ska kunna "visa förståelse för litteratur som självständiga estetiska verk men även som uttryck för genre och för sin tids idéer och föreställningar". Målen examineras genom skriftliga tentamina.

Under den femte terminen läser studenterna delkursen "Fiktionen, texten, verkligheten" (Sv III a). Här inriktas studierna mot ett specifikt litteraturvetenskapligt fält. Diskussionen om hur fakta kan skiljas från fiktion är mycket aktuell i skola och samhälle, och här studeras också de svårgreppbara blandformer som sägs "bygga på verkligheten". Olika fiktionsteorier presenteras och vad som skiljer sakprosa från

skönlitteratur och dokumentär från spelfilm studeras, liksom hur olika konstarter och medier förhåller sig till varandra. Berättarteknik och stilmässiga effekter behandlas, och vikten av källkritisk förmåga tas upp i funktionella sammanhang. Ett centralt kursmål är att den studerande ska kunna "reflektera över fiktionen som källa för förståelse av andra människors erfarenheter och som en personlig utmaning att öppna sig för nya perspektiv". Seminariediskussioner och examination via hemtentamen säkerställer att målet uppfyllts.

Under termin sex ges delkursen "Perspektiv på utomeuropeisk litteratur" (Sv IV a). Den innehåller såväl teoretisk fördjupning, särskilt inom postkolonial teori, som ämnesmässig breddning. Det västerländska perspektivet får här lämna plats för författare som bl.a. präglats av koloniala strukturer eller tvingats i exil. Även frågor om översättning av skönlitterära texter från en kulturkrets till en annan behandlas och problematiseras.

Under studenternas nionde termin säkerställs den väsentliga fördjupningen inom fiktionsstudiet i delkursen "Form och funktion: Fiktionsstudiets teori och metod" (Sv V a). Delkursen bygger på tidigare kunskaper, särskilt från den nämnda delkursen under termin fem, men den ska nu även tydligt förbereda för det kommande självständiga arbete som följer. Noteras kan att de flesta skönlitterära exempel hämtas från gotisk litteratur, en genre som tidigare knappt uppmärksammats under utbildningen. Detta innebär att den rena teoretiska fördjupningen (se mål 2) även här kompletteras av en såväl innehållslig som genremässig breddning.

Också när det gäller de delkurser som svenska språket ansvarar för är ämneskunskaper en viktig del av varje delkurs. Till en början är ämnesstudierna inriktade mot att studenterna ska erövra en bred språkvetenskaplig bas. Här ingår kurser i grammatik och olika slags analyser av brukstexter. Vidare behandlas traditionella språksociologiska frågor, såsom hur och varför språk varierar med sociala faktorer. Likaså tematiseras hur skriftbruk och textnormer förändras med teknologisk utveckling såsom digitalisering och medieutveckling. Svensklärare behöver också själva vara förebildliga talare och skribenter i bred bemärkelse, och en delkurs ägnas således åt muntlig och skriftlig framställning.

Ett exempel på hur examensmål konkretiseras i lärandemål, undervisning och examination kan hämtas från delkursen "Textanalys" (Sv Ia). Bland lärandemålen finns att studenten ska kunna "analysera och kontrastera texter språkligt". Undervisningen är övningsdriven, där analysredskap och analysnivåer introduceras i genomgångar vilka följs av övningar. Inför varje lektionstillfälle har studenterna litteratur att läsa, och ett par texter av olika slag att analysera. Texterna hämtas från föreningsliv, politik, nyhetsmedia, men även från reklam och samhällsinformation. Vid lektionerna redovisar studenterna sina analyser, och resonerar om hur språkliga och textuella drag kan kopplas till de sammanhang texterna kommer från. För att svara mot bredden i målen sker examinationen dels genom en muntlig gruppuppgift, dels en individuell skriftlig uppgift, där studenterna ska analysera givna texter visuellt respektive verbalspråkligt/textuellt. I kriterierna för G ingår att studenterna ska tillämpa analysredskap på ett i huvudsak rättvisande sätt, belägga sina påståenden med hjälp av exemplifieringar, samt relatera texten och dess utformning till dess situationskontext.

Den andra halvan av utbildningen ägnas i huvudsak åt väsentlig fördjupning inom två delvis sammanlänkade områden: flerspråkighet och literacy. För att konkretisera hur vi möjliggör och säkerställer väsentlig fördjupning kan vi titta närmare på hur literacyområdet behandlas genom utbildningen. Undervisningen inom literacy börjar redan under den första delkursen (i Sv Ia) då ett seminarium behandlar ett urval av kapitlen i *En arbetsdag i skriftsamhället* (Karlsson 2016). Studenterna gör även en enklare undersökning av en dag i den egna skriftvardagen. Efter detta vidareutvecklar studenterna sin förmåga att deskriptivt förhålla sig till literacy genom delkurserna "Textanalys" (Sv Ia), "Språk och samhälle I" (Sv IIa) och "Språkfärdighet för elever och lärare" (Sv IIIa), där skolans textvärldar, multimodalitet och multiliteracies, och skriftspråklighet i skolan diskuteras. I efterföljande delkurs "Språk och samhälle II" (Sv IIIa), anläggs ett bredare perspektiv på frågan genom att språkpolitiska perspektiv och skriftspråkets historiska framväxt tematiseras. Delkursen fördjupar även moment från tidigare delkurser, såsom multimodalitet och multiliteracies. Slutligen utvecklar studenterna förmågan att reflektera kritiskt över frågor om literacy i delkurserna "Literacy och didaktik" (Sv IVa) och "Språkvetenskapliga teorier och metoder" (Sv Va). Här gör studenterna bland annat kritiska analyser av PISA-mätningarnas sätt att operationalisera literacybegreppet, och återvänder till synsättet multiliteracies, som ett sätt att ta till vara på flerspråkighet och multimodalitet.

Ett exempel på hur ett steg i den väsentliga fördjupningen inom literacyområdet tar sig uttryck kan hämtas från delkursen "Literacy och didaktik" (Sv IVa). Bland målen finns att studenten efter avslutad kurs ska visa "förmåga att redogöra för och reflektera kring skolan som miljö för skriftspråkande och skriftspråklig kompetensutveckling", samt "bedöma vad för slags skriftkompetens som kan vara relevant i dagens samhälle". Studenterna är i kursen indelade i arbetsgrupper som turas om att göra muntliga presentationer med utgångspunkt i litteraturen, vilket varvas med övningar i exempelvis multimodal analys av klassrumsmiljöer och texter. Delkursen examineras i en individuell hemtentamen. En av deluppgifterna lyder "problematisera olika synsätt på skriftspråkets betydelse för individen och samhället". En annan är att beskriva klassrummet och dess inredning som multimodala redskap, och ställa dessa i relation till en eller ett par typiska klassrumsaktiviteter. I kriterierna för G ingår att studenten "visar kunskaper om skolan som miljö för skriftspråkande", samt kan "föra en diskussion om skriftkompetens och utveckling av skriftkompetens".

Värdering

Ett såväl brett som väsentligt fördjupat litteraturvetenskapligt ämneskunnande säkerställs inom utbildningen, och det finns en tydlig progression. Att undervisningen genomförs av aktiva forskare ser vi som en särskild styrka, då det innebär att det är lätt att knyta an till såväl egen som andras forskning i skilda kursmoment. Den teoretiska kurslitteraturen är genomgående forskningsbaserad och den litteraturhistoriska ämnesbredden tillgodoses genom läsning av klassiska skönlitterära verk, men även genom nyare texter inom flera genrer.

Även inom de språkvetenskapliga delkurserna finns ger en god balans mellan bredd och fördjupning som en tydlig progression, vilket säkerställer att väsentligt fördjupad språkvetenskaplig kunskap nås. En särskild styrka är de språkvetenskapliga fördjupningsområdena, som är välförankrade visavi professionsvardagen. Såväl literacy som flerspråkighet är nyckelområden för morgondagens svensklärare. Inom båda områdena är undervisningen synnerligen väl förankrad i aktuell forskning, både sett till kurslitteraturen och genom att undervisande lärare själva är aktiva forskare i dessa fält.

Vi har också identifierat utvecklingsområden. Vi har noterat att kursplanernas målskrivningar kan konkretiseras ytterligare. Det finns exempel på målformuleringar som i dagsläget är alltför allmänt hållna, vilket kan leda till svårigheter vid examination, även om de bryts ner i mer konkreta betygskriterier. Det finns dessutom kurser som i dagsläget har alltför många mål, och det kan bidra till otydligheter gällande var kursens fokus ligger.

Ett annat utvecklingsområde är utmaningen att göra studierna inom ett tvärdisciplinärt skolämne till en meningsfull helhet för studenterna. När stoffet ska brytas ned i undervisningsbara delar på kurser och moment är det lätt att helheten kommer i skymundan. För att möta denna utmaning kommer vi med start vårterminen 2019 införa svenskämnesgemensamma introduktionsdagar som upptakt på ämnesstudierna. Ett av syftena med detta är att ge studenterna en målbild, ett slags karta över de kunskapsområden de kommer att röra sig inom genom utbildningen. Det ger en gemensam referenspunkt, som vi vid senare delkursintroduktioner kan använda för att peka bakåt på tidigare delkurser och framåt mot kommande, och på så sätt relatera det aktuella området till helheten.

Utformning, genomförande och resultat

Måluppfyllelse – kunskap och förståelse

Bedömningsgrund:

Utbildningen möjliggör genom utformning och genomförande samt säkerställer genom examination att studenten, när examen utfärdas, kan uppnå de utvalda målen inom kunskapsformen kunskap och förståelse i examensordningen.

Mål

- 2. Visa fördjupad kunskap om vetenskapsteori samt kvalitativa och kvantitativa forskningsmetoder, och visa kunskap om relationen mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet och dess betydelse för yrkesutövningen.*

Den allmänna grunden gällande vetenskapsteori, kvalitativa, kvantitativa metoder och kunskap om relationen mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet läggs under UVK-kurserna, i synnerhet den delkurs där hela målet behandlas grundligt och brett, och fördjupningen påbörjas (se del 1).

Fördjupningen fullgörs och måluppnående säkerställs genom kurserna i svenska, i synnerhet i kursen Sv Va (30hp) där trådarna från vetenskapsteorin plockas upp genom ämnesspecifika tillämpningar och fördjupningar i såväl kvalitativ som kvantitativ metod.

I inriktningen svenska möter studenterna redan under första delkursen under det första läsåret vetenskapligt relevanta sätt att studera litteratur och språk. Exempelvis introduceras de i grundläggande analysverktyg för det skönlitterära studiet och studenterna övar även förmågan att tillämpa olika verktyg för brukstextanalys. Samtalsanalytiska metoder introduceras och övas i Sv IIa, och i examination ska studenten förklara och exemplifiera ett urval samtalsanalytiska begrepp. Under det tredje läsårets (Sv IIIa och Sv IVa) fördjupningskurser får frågor om hur metodval är avhängiga såväl forskningsobjekt som teoretiska utgångspunkter en mer framträdande roll. I Sv IIIa möter studenterna olika fiktionsteorier, och prövar i undervisningen deras konsekvenser för analyser av konkreta verk. I examinationen får studenterna föra resonemang kring skillnader mellan fiktion och faktatexter/dokumentärfilmer utifrån kurslitteraturen. I Sv IV tas olika teoretiska perspektiv på skriftspråkighet upp. Bland annat läser och diskuterar studenterna hur olika teoretiska perspektiv och analytiska ingångar ger olika resultat vid bedömning av flerspråkiga elevers texter.

Det är dock inom kursen Sv Va som fördjupning av kunskaperna om vetenskapsteori och metod i huvudsak sker och examineras. Kursen inleds med delkurserna "Språkvetenskapliga teorier och metoder, inriktning didaktik" samt "Form och funktion: Fiktionsstudiets teori och metod", och därefter skriver studenterna självständigt arbete, med inriktning antingen mot litteratur eller språk.

Delkursen "Språkvetenskapliga teorier och metoder, inriktning didaktik" tar utgångspunkt i några för ämnet och utbildningen särskilt relevanta områden – textforskning, skrivpedagogisk forskning och interaktionsforskning – vilka tematiseras under varsin vecka. Skillnader mellan att i en analys ta utgångspunkt i fenomenen språk, text eller verksamhet diskuteras utifrån olika exempel på språkvetenskapliga studier. Kvantitativa metoder behandlar vi inom det skrivpedagogiska området, då studenterna läser och kritiskt diskuterar kvantitativa studier av interbedömarreliabilitet i nationella prov och elevers responspreferenser. Delkursen examineras genom muntliga uppgifter, och en skriftlig uppgift där studenterna ska presentera och diskutera olika språkvetenskapliga synsätt. Ett av betygskriterierna för G är att studenten i sin text ska visa "förmåga till kritisk analys av språkvetenskapliga synsätt och förmåga att göra egna synteser".

Delkursen "Form och funktion: Fiktionsstudiets teori och metod" bygger vidare på de tidigare litteraturvetenskapliga studierna under utbildningen och ger en fördjupad vetenskapsteoretisk förståelse.

I kursen diskuteras och problematiseras uppdelningen i kvantitativ och kvalitativ metod ur ett litteraturvetenskapligt perspektiv. Studenterna har ju tidigare skrivit ett arbete i sitt andraämne, så vad som kännetecknar en akademisk uppsats som skrivgenre är bekant. Här inriktas dock studiet specifikt mot litteraturvetenskaplig och litteraturdidaktisk metod. Bland betygskriterierna kan nämnas att studenten ska kunna "resonera om specifika skönlitterära verk utifrån genre och olika litteraturvetenskapliga teorier och perspektiv." Delkursen examineras genom skriftliga inlämningsuppgifter.

Slutligen fyller naturligtvis det självständiga arbetet en avgörande funktion för att säkerställa måluppfyllelsen mot detta examensmål. Bland kursmålen finns att den studerande ska visa "fördjupad kunskap om vetenskapsteoretiska huvudriktningar genom att dessa relateras till centrala språk- och litteraturvetenskapliga teorier". Vid handledningstillfällena diskuteras metodiska och vetenskapsteoretiska frågor fortlöpande i relation till den specifika undersökning som görs och allteftersom studentens text växer fram. Den bredare vetenskapsteoretiska utbildning som studenterna fått inom olika tidigare delkurser utgör nu en värdefull bakgrund till den teoretiska och metodiska specialisering och fördjupning som är nödvändig för detta arbete. För betyget G ska studenten enligt kriterierna bland annat "redogöra och argumentera för val av teorianknytning eller perspektiv" och "visa medvetenhet om metodfrågor vid såväl materialinsamling som bearbetning och analys av materialet".

Värdering

Utbildningen i vetenskapsteori, forskningsmetod och relationen mellan vetenskaplig kunskap och beprövad erfarenhet kan ses som en gemensam angelägenhet för programmets ämnesmiljöer. Vi betraktar studenternas möten med olika vetenskapliga traditioner som en styrka i den utbildning vi ger. Ämnenas intresseområden, och de objekt som studeras, skiftar, och insikt i hur studieobjekt är inlemmade i vetenskapliga traditioner som inkluderar metod- och perspektivval är en viktig del av den fördjupade kunskap om vetenskapsteori och forskningsmetod som studenterna ska uppnå.

Genom våra egna utbildningsdelars uppläggning ges studenterna goda möjligheter att inom våra ämnesstraditioner nå målet att "visa fördjupad kunskap om vetenskapsteori samt kvalitativa och kvantitativa forskningsmetoder". Litteratur- och språkvetenskapliga metodfrågor löper genom stora delar av hela utbildningen. Måluppfyllelsen säkerställs framförallt genom delkursexaminationerna under kursen Sv Va, inklusive det självständiga arbetet som även innefattar ett formativt oppositionsseminarium innan den slutliga bedömningen. Att teori- och metodkurserna ligger dikt an det självständiga arbetet skapar en nära koppling till det egna förändringen, vilket är en styrka. Just denna närhet mellan aktuell forskning och studenternas egna undersökningar har vi tankar på att ytterligare stärka genom att knyta studenternas självständiga arbeten till mer sammanhållna projekt.

Ett område vi arbetar för att stärka ytterligare är behandlingen av kvantitativa metoder. Det undervisningssamarbete som hösten 2018 initierades med engelskämnet är en del i detta (se Undervisningsmiljö). Forskningsprojektet som momentet bygger på är experimentellt och kvantitativt och vid uppföljningsseminariet med studenterna har, utöver de konkreta resultaten, också mer generella kvantitativa metodfrågor tagits upp för diskussion. Detta samarbete är i uppstartsfasen och under våren 2019 ska vi arbeta med att systematisera och permanenta det hela.

Ett annat utvecklingsområde vi identifierat är förhållandet mellan vetenskap och beprövad erfarenhet. En del i att stärka vår utbildning på den punkten är rekryteringen av de två adjungerade adjunkterna som ska arbeta strategiskt med ämnena för att stärka professionsperspektivet. En annan åtgärd är att öka andelen arbeten som skrivs i uttalad och nära samverkan mellan universitet och den verksamhet som studeras. Samverkan har initierats med en kommunal språkverksamhet i regionen som riktar sig till nyanlända vuxna som inte klarat SFI. Hösten 2018 skriver en första student sitt självständiga arbete mot denna verksamhet. Vi i ämnet och den kommunala verksamheten ser detta som ett pilotprojekt, utifrån vilket vi ska kunna stärka samarbetet ytterligare.

Utformning, genomförande och resultat

Måluppfyllelse – färdighet och förmåga

Bedömningsgrund:

Utbildningen möjliggör genom utformning och genomförande samt säkerställer genom examination att studenten, när examen utfärdas, kan uppnå de utvalda målen inom kunskapsformen färdighet och förmåga i examensordningen.

Mål

3. *Visa fördjupad förmåga att kritiskt och självständigt tillvarata, systematisera och reflektera över egna och andras erfarenheter samt relevanta forskningsresultat för att därigenom bidra till utvecklingen av yrkesverksamheten och kunskapsutvecklingen inom ämnen, ämnesområden och ämnesdidaktik.*

Reflektion över egna och andras erfarenheter, samt forskningsresultat, är ett centralt inslag i alla kurser genom hela programmet. I de inledande terminernas läsning och bearbetning av kurslitteratur och i VFU-kurser utvecklar studenterna grundläggande reflektionsförmåga, som i den senare delen av utbildningen successivt fördjupas. Bland undervisningsformerna fyller det lärarledda seminariet en viktig funktion, då det möjliggör den typ av kritiska diskussioner detta mål förutsätter.

När det gäller att kritiskt tillvarata, systematisera och reflektera över egna och andras erfarenheter är de VFU-kurser som svenskämnet ansvarar för centrala. Inom en av dessa VFU-kurser (Sv IIIa) ska studenten undersöka och reflektera kring autentiska bedömningsfall inom svenskan. Vid ett seminarium på universitetet följs detta upp. Här diskuteras aktiva lärares bedömningar i relation till studenternas erfarenheter och uppfattningar. Självständighet i förmåga att tillvarata och reflektera över egna erfarenheter utvecklas och prövas i en egen lektionsserie som studenten ansvarar för, och som ska redovisas i en beskrivande och reflekterande text där de egna erfarenheterna av mötet med skolans verklighet fokuseras. Dessa erfarenheter diskuteras sedan vid ett uppföljande seminarium. Ur informationstexten inför seminariet, som är obligatoriskt, kan följande läsas: "Ett av syftena med en sådan diskussion är att öka medvetenheten om vikten av att reflektera över de val jag som lärare gör – de val jag gör vid planering av undervisningen, och sedan framför allt de val jag gör under pågående undervisning."

Vad gäller kritiskt tillvaratagande, systematiserande och reflektion över relevanta forskningsresultat kan delkursen "Språkfärdighet för elever och lärare" nämnas. I en muntlig examinationsuppgift ska studenterna hålla ett föredrag där de presenterar ett språkutvecklande arbetssätt, vilket förutsätter syntetisering av delkursens litteratur. Anpassning till en gymnasielärapublik ingår också i bedömningskriterierna för uppgiften, och den digitala presentation studenterna använder ska kunna publiceras på en webbplats. Här övas och examineras med andra ord förmågan att bidra till utvecklingen av skolverksamheten på ett mycket konkret sätt.

I de självständiga arbetena fokuseras och examineras den fördjupade förmågan till systematiskt och självständigt tillvaratagande av och reflektion kring forskningsresultat allra tydligast. I kursbeskrivningen för det avslutande arbetet (Sv Va) talas om "att självständigt söka och värdera information, formulera ett relevant syfte, ställa frågor som låter sig vetenskapligt besvaras utifrån relevant val av metod, strukturera texten och argumentera för slutsatserna". Bland betygskriterierna för G i samma delkurs kan nämnas följande:

- visa medvetenhet om metodfrågor vid såväl materialinsamling som bearbetning och analys av materialet

- på ett tydligt sätt relatera studien till tidigare forskning och kritiskt värdera denna
- diskutera och problematisera tillvägagångssätt och resultat
- diskutera undersökningens relevans för yrkesutövningen

En viktig tanke med de självständiga arbetenas yrkesrelevans är inte bara att förstärka studentens egen kunskapsbas, utan studierna ska också kunna bidra till skolutveckling. Uppsatserna publiceras i DiVA, och vi uppmanar även studenterna att aktivt sprida arbetena till sina kontakter ute på skolorna, särskilt om dessa varit aktivt inblandade i exempelvis insamlandet av ett empiriskt material.

Värdering

Progressionen när det gäller de förmågor som målet täcker fortlöper genom hela utbildningen, i såväl campuskurser som VFU. Seminariediskussioner om forskares texter och egna eller aktiva lärares erfarenheter är mycket vanliga. Att ha en kritisk beredskap även i mötet med forskares texter är något som ofta betonas. Vi betraktar detta som en viktig vetenskaplig grundattityd som vi vill att studenterna tillägnar sig.

Att kritiskt reflektera över egna och andras erfarenheter är centralt inom VFU-kurserna. Ett belysande exempel på hur denna viktiga del av målet säkerställs är den skriftliga VFU-uppgift som nämns ovan, där just tankar kring den egna undervisningen och dess utfall ses som särskilt betydelsefulla. Likaså ser vi de handledande samtal som ska föras på VFU-skolorna som viktiga just för att belysa erfarenhetens stora betydelse inom professionen.

I de självständiga arbetena blir kompetenserna på ett tydligt sätt framhävda, vilket tydligt framgår av målbeskrivningar och betygskriterier. Det är framför allt i dessa ofta praktisknära arbeten som den fördjupade förmågan, självständigheten och den kritiska medvetenheten prövas och examineras. I ett självständigt arbete krävs både en grund i vad tidigare forskning säger, en empirisk undersökning och utförliga diskussioner om didaktiska implikationer i verksamheter i skolan. På så vis kan arbetet på ett tydligt sätt bidra till utvecklingsarbetet inom skolämnet svenska.

Vi har dock identifierat utvecklingsmöjligheter såväl sett till VFU som det självständiga arbetet. När det gäller VFU:n som brygga mellan forskning och pedagogisk verksamhet är placeringen av den första VFU-kursen i ämnet en utmaning. För programmet som helhet betyder det att studenterna gör hälften av sin samlade VFU redan under det första läsåret. Och för ämnesstudierna innebär det att hälften av våra VFU-veckor ligger redan under den första terminens ämnesstudier. Detta gör naturligtvis att studenterna har relativt lite ämnesstudier och erfarenhet av det vetenskapliga med sig in i denna VFU-period. Detta har vi i ämnet svenska, tillsammans med andra ämnen, påtalat och det pågår ett arbete centralt om en studiegångsförändring för att ge studenterna bättre möjligheter att ta till vara på dessa VFU-veckor.

Vad gäller det självständiga arbetet planerar vi även här, som nämnts, att stärka relationen mellan forskning och pedagogisk verksamhet ute i skolorna ytterligare. Idén är att erbjuda studenterna en uppsättning sammanhållna projekt för självständiga arbeten som mobiliserar och samlar den forskning som bedrivs i svenska och litteraturvetenskap. För att detta ska bli fruktbart behöver projekten formuleras i samverkan med skolverksamheten. Detta arbete är en av de uppgifter de adjungerade adjunkterna kommer att involveras i.

Utformning, genomförande och resultat

Måluppfyllelse – färdighet och förmåga

Bedömningsgrund:

Utbildningen möjliggör genom utformning och genomförande samt säkerställer genom examination att studenten, när examen utfärdas, kan uppnå de utvalda målen inom kunskapsformen färdighet och förmåga i examensordningen.

Mål

4. *Visa förmåga att tillämpa sådan didaktik och ämnesdidaktik inklusive metodik som krävs för undervisning och lärande inom det eller de ämnen som utbildningen avser och för den verksamhet i övrigt som utbildningen avser.*

En grundtanke inom lärarutbildningen i svenska är, som nämnts, att ämnesteorin och ämnesdidaktik integreras i delkurserna. De didaktiska inslagen kan dock få större eller mindre utrymme i olika delar, vilket vi i det följande ska presentera närmare.

Tabell 2 Översikt av kurser och delkurser, där ljusgrå betyder delkurser som behandlar ämnesdidaktik, och mörkgrå betyder delkurser där ämnesdidaktiska mål examineras.

Termin 2				Termin 3				Termin 5				Termin 6		Termin 9		
Svenska Ia, 30hp (G)				Svenska IIa, 30hp (G)				Svenska IIIa, 30hp (G)				Svenska IVa 15hp (G)		Svenska Va 30hp, inkl. självständigt arbete (A)		
Sv	Lv	VFU	Sv	Sv	Lv	Lv	Lv	Sv	Lv	VFU	Sv	Sv	Lv	Sv	Lv	Sv/Lv

Förmågan att verkligen tillämpa de ämnesdidaktiska och metodiska kunskaperna i skarpt läge prövas och säkerställs främst inom VFU-kurserna. Detta görs inte minst i de moment som innebär att studenten ska ansvara för, och bedriva egen undervisning. Redan under den första VFU-kursen i ämnet (Sv Ia) ska studenten planera, genomföra och utvärdera några egna lektioner. I den andra VFU-kursen (Sv IIIa) ska studenten göra detsamma med ökad grad av självständighet, och i större omfattning. Ett längre resonemang kring tillämpning i egen undervisning förs under mål 5 nedan. För att kunna tillämpa något i en praktisk situation krävs tidigare förvärvade kunskaper av skilda slag. Därför ger vi här några exempel på hur redskap som möjliggör praktisk tillämpning ges under campusförelagda kurser.

Redan under de första delkurserna introduceras ämnesdidaktiken även om kurserna främst har ämnesfokus. Längs utbildningen aktualiseras och examineras didaktiska mål. I delkursen "Språk och samhälle I" (Sv IIa) behandlas språklig variation och språkförändring ur sociala och samhällsliga perspektiv. Bland lärandemålen kan följande nämnas, som handlar om förhållningssätt ur ett professionsperspektiv och relaterar till didaktikens *vad, hur* och *vem-frågor*: "ta ställning till hur man i lärarprofessionen kan värdera skilda attityder till språkliga varieteter och vård av språk". I undervisningen läser studenterna om, och diskuterar, hur skolan historiskt förhållit sig till språklig variation, och varieteter som riksspråk, offentligt språk, vardagsspråk, minoritetsspråk, andraspråk, sociolekter etc. Kursen examineras i en hemtentamen där didaktiskt relevanta uppgifter finns med, såsom att redovisa och motivera sin ståndpunkt i egenskap av svensk lärarstudent, i språkriktighetsfrågor som sarskrivningar och användandet av pronomenet "dom" i skriftspråk. Examinationen säkerställer tillämpning i skriftlig form och pekar framåt mot målen under VFU-kursernas praktiska tillämpning.

Ett annat exempel hämtas från "Litteraturens historia III" (Sv IIa), som avslutar en serie av tre litteraturhistoriskt orienterade delkurser. Kursmålet att studenten ska "kunna reflektera över hur den

lästa litteraturen kan användas inom undervisningen på gymnasienivå”, har examinerats genom en tentamensfråga av följande slag tidigare i år: ”Du har valt att med en gymnasieklass läsa Albert Camus *Främlingen*. Du förbereder dig genom att studera hur Birgitta Bommarco gick till väga när hon arbetade med romanen med sin klass. Du går också till Lgy11 för att se vad som står där. Välj ett antal (minst tre) *lärandemål* som du vill uppnå i arbetet med klassen. Förankra dessa lärandemål konkret i romantexten och i läroplanen”. Här är också meningen att man ska visa självständighet och kunna göra helt andra val än författaren av kursboken gör. Bland betygskriterierna för G-nivån står att studenten ska visa ”förtrogenhet med de diskussioner som förs i den didaktiska litteratur som ingår i kursen”. För att nå upp till VG-nivån krävs dessutom att studenten ”visar förmåga att inta en självständig hållning i didaktiska frågor”. I undervisningen har då Camus roman lästs och diskuterats och Bommarcos didaktiska arbete har analyserats i relation till romanens innehåll och perspektiv. Även här säkerställs en tillämpning genom en examination, samtidigt som VFU-kursernas praktiska verksamhet förbereds.

I Sv IIIa och Sv IVa accentueras de didaktiska fråsmålen ytterligare. Ett exempel kan hämtas från delkursen ”Språkfärdighet för lärare och elever”. Här ska studenterna visa fördjupade kunskaper ”om olika arbetssätt med särskild hänsyn till språkliga aktiviteter i gymnasieskolan”. Studenterna läser om och övar på att ge respons på skrivna och muntliga framställningar till elever och varandra utifrån olika premisser (exempelvis skribentbaserad visavi kriteriebaserad respons). Bland examinationsuppgifterna kan nämnas ett skriftligt PM, där studenterna ska redovisa och reflektera över olika språkutvecklande arbetssätt. I kriterierna för G ingår att ”presentera ett urval av de språkutvecklande arbetssätt som beskrivits i kurslitteraturen” och att ”reflektera över potentialer och begränsningar/utmaningar med de valda arbetssätten, givet svensk lärarens skrivdidaktiska uppdrag”. Teoretiska kunskaper tillämpas på möjliga praktiska situationer.

Ett annat exempel kan hämtas från ”Fiktionen, texten, verkligheten”. I studiehandledningens beskrivande text från höstterminen 2018 kan vi läsa: ”Vi kommer också att ta upp vad som menas med tematisk undervisning och då utgå från temat Förintelsen som ofta behandlas i skolorna. Här finns ett stort material som spänner från renodlade faktaframställningar till klart fiktionella, och det är också ett tema som lätt kan knytas till skolans arbete med värdegrund.” Det är ett exempel på hur teorier om fakta respektive fiktion direkt kan kopplas till möjliga arbetsområden i gymnasieskolan. De ger en konkret grund för tillämpning. I studiehandledningen betonas också innehållets uppenbara relevans för både skola och samhälle: ”Frågor om fakta och fiktion tycks idag aktuellare än någonsin med ’fake news’, dokumentärer som närmar sig spelfilmer och spelfilmer som är ’based on a true story’, självbiografier som kanske är romaner etc. Hos många unga finns också ett sug efter ’verkliga och sanna’ historier.” Här är naturligtvis också siktet klart inställt på framtida tillämpningar i gymnasieklasser. Ett av kursmålen betonar att studenten ska visa ”förmåga att reflektera över olika fiktionsteoriernas didaktiska konsekvenser” och i en längre examinationsuppgift ställs bl.a. följande fråga: ”Kan faktisk och fiktionell framställning och olika genrer och medier bidra med olika saker för att skapa kunskap och förståelse – både för vad som hände och för vilken relevans det har idag och när det gäller värdegrundsfrågor?”

Även det självständiga arbetet ska, som redan nämnts, ha en tydlig professionsrelevans. I kursmålen uttrycks detta explicit genom formuleringen ”försvara en egen språk- eller litteraturvetenskaplig undersökning med didaktisk relevans”. Målet knyts exempelvis till betygskriterier på G-nivån som att studenten ska ”diskutera undersökningens relevans för yrkesutövningen”.

Värdering

Vi har gett exempel på några moment inom svenskämnetts olika delkurser där ämnesdidaktik behandlas på ett sätt som innebär tillämpningar i bred mening. En stor del av dessa har egna mål som examineras, medan andra kan bestå i att professionsfrågor aktualiseras och problematiseras i exempelvis seminariediskussioner. Dessa diskussioner anser vi också vara av stor vikt även om inte allt examineras.

Den praktiska tillämpningen av den ämnesdidaktik och metodik som behandlas i utbildningen övas och examineras främst i VFU-kurserna, och särskilt i de moment där studenten ansvarar för egen undervisning (se mål 5 nedan). Denna tillämpning förbereds på ett uttalat sätt i olika delkurser. Sammantaget är vår uppfattning att kursinnehållet förbereder studenterna väl och att utbildningen säkerställer att studenterna uppnår det aktuella målet om tillämpning av ämnesdidaktik och metodik.

Ett utvecklingsområde vi identifierat är, återigen, att många ämnesdidaktiska mål har väl allmänna formuleringar vilket gör dem svåra att examinera. Inför nästa kursplanerevidering bör ett arbete initieras där sambanden kursmål-betygskriterier-examination framträder ännu tydligare. För att ytterligare stärka sambandet mellan ämneskunskaper/ämnesdidaktik och de rena praktiska tillämpningarna i gymnasieskolan, kommer dessutom två adjungerade adjunkter att arbeta hos oss på deltid under våren 2019.

Även de rent metodiska inslagen kan stärkas. Redan har två aktiva gymnasielärare medverkat i VFU-kurser för att ytterligare stärka banden mellan professionen och universitetet. Detta arbete kommer att fortsätta i och med de nämnda adjungerade adjunkternas medverkan. Det är ett sätt att stärka kopplingen till professionen, och det kan leda till att de metodiska inslagen inom exempelvis några av de litteraturhistoriska delkurserna förstärks ytterligare.

Nämnas kan också att svenska språket initierat ett utvecklingsarbete tillsammans med retorikämnet. Såväl praktiska som teoretiska retorikkunskaper är ju tydligt framskrivna i Lgy11, och lärare i regionen har i språkdidaktiskt nätverk och andra sammanhang lyft vikten av goda retoriska kunskaper. För att svara mot detta har svenska och retorik skickat in en gemensam ansökan om interna utvecklingsmedel, med målet att genomföra kursutvecklingen så att den kan implementeras ht 2020.

Utformning, genomförande och resultat

Måluppfyllelse – färdighet och förmåga

Bedömningsgrund:

Utbildningen möjliggör genom utformning och genomförande samt säkerställer genom examination att studenten, när examen utfärdas, kan uppnå de utvalda målen inom kunskapsformen färdighet och förmåga i examensordningen.

Mål

5. Visa förmåga att självständigt och tillsammans med andra planera, genomföra, utvärdera och utveckla undervisning och den pedagogiska verksamheten i övrigt i syfte att på bästa sätt stimulera varje elevs lärande och utveckling.

Tabell 3 Översikt av kurser och delkurser, där ljusgrå betyder delkurser som behandlar aspekter av undervisning i svenskämnet, och mörkgrå betyder delkurser där delar av examensmålet examineras.

Termin 2				Termin 3				Termin 5				Termin 6		Termin 9		
Svenska Ia, 30hp (G)				Svenska IIa, 30hp (G)				Svenska IIIa, 30hp (G)				Svenska IVa 15hp (G)		Svenska Va 30hp, inkl. självständigt arbete (A)		
Sv	Lv	VFU	Sv	Sv	Lv	Lv	Lv	Sv	Lv	VFU	Sv	Sv	Lv	Sv	Lv	Sv/Lv

I flera campuskurser förekommer moment som innefattar aspekterna planering, utvärdering och utveckling. Ett exempel kan hämtas från delkursen "Textanalys" (Sv Ia) där en undervisningsvecka ägnas åt att analysera och bedöma autentiska elevtexter som studenterna samlat in under den föregående VFU-kursen, såväl som texter skrivna inom svenskämnets nationella prov. Det hela examineras i en muntlig gruppuppgift (U-G) där ett av kriterierna är att studenterna ska "redovisa och motivera hur ni skulle rekommendera eleven att arbeta vidare med texten". I delkursen "Språkfärdighet för elever och lärare" (Sv IIIa) återkommer ett liknande moment i undervisningen, och denna gång knyts case-liknande beskrivningar av tänkta elever till övningarna. I examinationsuppgiften ställs krav på självständighet så att studenterna skriver en individuell uppgift där de först kommenterar en elevtext, och därefter skriver en

reflekterande text om sina kommentarer. För betyget G ska studenterna "beskriva en rimlig bedömning av elevtextens styrkor och svagheter" och "på ett tillfredsställande vis redovisa de överväganden och motiv som låg bakom sättet att kommentera".

De förmågor målet avser examineras främst via de båda VFU-kurser som ämnet ansvarar för under termin två respektive fem. Redan i termin 2 vill vi lägga fokus på att studenten ska prova egen undervisning, naturligtvis med stöd av handledare. Ett mål i den första ämnes-VFU:n (Sv Ia) är just att studenten ska "tillsammans med verksamma lärare kunna planera, leda och utvärdera undervisning och lärande". Progressionen i VFU-kurserna siktar mot allt större självständighet och metodisk säkerhet. I takt med att såväl de ämnesteoretiska som ämnesdidaktiska momenten i kurserna blir allt fler, ökar också potentialen för denna självständighet.

Följande beskrivning kan hämtas från innevarande termins informationsblad inför VFU:n inom Sv IIIa: "Studenten ska under sin VFU-period ansvara för en sammanhängande lektionsserie om minst tre lektioner, vilka studenten till största del planerar och genomför på egen hand. Det är dock möjligt att också göra det i form av en tväramnesplanering där lärare från fler ämnen deltar. Det är önskvärt att studenten genomför mer undervisning än denna serie om tre lektioner, men minimum för att kunna göra en bedömning av studenten i undervisningen är denna serie om tre sammanhängande lektioner. Eftersom studenten nu gör sin andra VFU-period inom ämnet svenska är ett av syftena med det egna ansvaret att studenten kan visa att hen har tillräcklig kompetens och förmåga för att till övervägande del göra planeringen på egen hand." Detta relateras till kursmålet att kunna "planera, genomföra och utvärdera ett antal lektioner relaterade till kursens ämnesinnehåll", som när det gäller betygsgränser bryts ner i fyra olika delar:

- visa förmåga att med relativt hög grad av självständighet planera undervisningsmoment, vilket bland annat innebär att i planeringen visa grundläggande ämneskunskaper och att visa grundläggande didaktiska kunskaper
- visa förmåga att leda undervisning, och att i undervisningssituationen kommunicera med eleverna på ett relevant sätt
- visa självförtroende och relevant förmåga att anpassa sig till uppkomna situationer under de lektionspass hen leder
- tillsammans med eleverna diskutera och utvärdera lektionsinnehåll

I kursens bedömningsanvisningar betonas särskilt att studenterna befinner sig i mitten av sin utbildning, vilket innebär att man än så länge inte kan ha några krav på hög självständighet i alla avseenden. Fortfarande finns ett naturligt behov av stöttning från mer rutinerade kollegor. Man ska emellertid vara på väg framåt, och riktningen ska kännas tydligt utstakad. När det gäller detta att leda och anpassa undervisningen, samt att kunna diskutera och utvärdera lektionsinnehåll med elever, så skrivs det i bedömningsanvisningarna att det främst är fråga om att "göra en professionell bedömning av studentens interaktion med eleverna utifrån den aktuella situation i vilken interaktionen sker". Här betonas den pedagogiska situationens unicitet, men samtidigt bedöms studentens förmåga att anpassa sig och sin undervisning just till den. Utvärderingen behöver inte göras skriftligt, utan kan med fördel göras via en avslutande diskussion om den aktuella lektionens/lektionsseriens innehåll.

En annan form av reflekterande utvärdering sker i de uppföljningsdiskussioner med handledare som utgör en viktig del av studentens arbete på VFU-skolan. Som ett exempel kan nämnas följande betygsgränser från den praktiska delen (5 hp) av VFU-kursen inom Sv IIIa, innevarande hösttermin: Den studerande ska "i samtal med VFU-lärare visa god förmåga att utvärdera, och reflektera över, sin egen undervisning och hur undervisningen fungerat med hänsyn tagen till elevernas lärande och till elevernas delaktighet i undervisningen". Här sker alltså först en tillämpning av konkreta kunskaper under den aktuella lektionen; det kan exempelvis gälla en specifik metod. Student och handledare reflekterar sen tillsammans utifrån lektionens utfall. En viktig mening med samtalet är att studenten tydligt ska se sin egen roll i det pedagogiska sammanhanget. I en skriftlig inlämningsuppgift efter avslutad VFU (2,5 hp) ska studenten dessutom på ett noggrant sätt beskriva de didaktiska val som gjorts och resonera kring vilket lärande som möjliggjorts genom dessa. Utvärderingen sker alltså tillsammans med både elever och handledare och dessutom enskilt i den skriftliga uppgiften.

Studenten ska också bli medveten om att en lärares uppgift är betydligt större än att planera och undervisa. I ett av kursmålen uttrycks det som att studenten ska ha "tillägnat sig en realistisk uppfattning om lärarens skiftande arbetsuppgifter". I informationsbladet inför den nämnda VFU-kursen talas om att "studenten bör få en så god bild som möjligt av vad ett heltidsarbete som lärare innebär". Bland kriterierna för bedömningen talas om att studenten i samtal med handledare ska "visa kunskap om hur lärarens uppdrag och praktiska arbete relateras till styrdokument" och det professionella uttrycket i möten med olika människor prövas som en annan bedömningsgrund.

I de handledarseminarier som universitetslärare ansvarar för på varje övningsskola, diskuteras bedömningsfrågor och andra relevanta didaktiska frågor som kan ha aktualiserats under kursens gång. Detta seminarium medverkar till att ytterligare stärka handledarna i deras arbete. Redan i ett informationsmöte strax innan VFU-periodens inledning bjuds alla handledare in till universitetet, där ansvarig lärare informerar, bl.a. om bedömning.

Arbetet med VFU-frågor i lärarutbildningen hanteras i respektive ämnesgrupp, men också i ett universitetsgemensamt VFU-råd med representanter från alla ämnen som är involverade i sådana kurser. I gruppen pågår bl.a. ett arbete med att synliggöra progressionen i programmets VFU-kurser, och ett systematiskt arbete med att förbättra betygskriterierna har påbörjats i workshops som leds av en professor i pedagogik.

Värdering

Vi anser att den förmåga som målet avser säkerställs genom utbildningens innehåll och genomförande. Grunderna läggs inom såväl ämnesstudier som ämnesdidaktiska moment av skiftande karaktär, och i VFU-kurserna övar studenterna successivt upp förmågan som också examineras där. Vårt arbete med att knyta ämnesteorier och didaktiska frågor nära varandra i de flesta delkurser är vi särskilt nöjda med och anser starkt bidra till ett lyckat resultat. På denna punkt avser vi stärka utbildningen ytterligare genom att införa fler moment som tar upp praktiska lektionsplaneringsövningar i litteraturvetenskapliga kurser.

Andra viktiga led i kvalitetssäkringen är arbetet i det universitetsgemensamma VFU-rådet och samarbetet mellan VFU-skolor och universitet. Det senare har utvecklats på ett positivt sätt under senare år, inte minst genom det s.k. övningsskoleprojektet, där bl.a. ett seminarium med studenter, handledare och ansvarig universitetslärare hålls på VFU-skolan under aktuell period. Detta seminarium förbereds av handledare och studenter och för studenterna aktuella frågor diskuteras. Dessutom hålls även det nämnda handledarseminariet på skolan. Båda dessa seminarier är viktiga för kvalitetsutvecklingen i VFU-kurserna.

Vi ser dock ett generellt behov av att i framtiden ytterligare stärka de examinerande universitetslärares kontakter med den praktiska skolverksamheten, just för att säkerställa måluppfyllelse och likartad bedömning av studenterna. Det finns en viss risk att handledares skriftliga bedömningar får för stor tyngd som betygsgrund för universitetslärares examination av den praktiska delen av VFU-kursen, vilket inte är en ideal situation. En utökad kontakt skulle också verka förtroendeskapande på flera plan. Här behöver ett utvecklingsarbete initieras som kan resultera i praktiska modeller för att frågan ska kunna lösas på ett likvärdigt sätt inom alla ämnen.

Arbetet med att säkerställa fler VFU-platser på gymnasieskolor måste också intensifieras, så att ingen student riskerar att enbart placeras på 7–9-skolor under utbildningen. Detta viktiga arbete har redan inletts.

Utformning, genomförande och resultat

Måluppfyllelse – värderingsförmåga och förhållningssätt

Bedömningsgrund:

Utbildningen möjliggör genom utformning och genomförande samt säkerställer genom examination att studenten, när examen utfärdas, kan uppnå de utvalda målen inom kunskapsformen värderingsförmåga och förhållningssätt i examensordningen.

Mål

- Enligt UKÄ:s rekommendationer beskriver lärosätet måluppfyllelsen för det utvalda examensmålet i självvärderingens del 1.

Utformning, genomförande och resultat

Jämställdhet

Bedömningsgrund:

Ett jämställdhetsperspektiv beaktas, kommuniceras och förankras i utbildningens innehåll, utformning och genomförande.

I Örebro universitets handlingsplan för jämställdhetsintegrering identifieras tre utvecklingsområden: 1) utbildningens innehåll och genomförande 2) forskningens villkor och karriärvägar och 3) lednings- och stödprocesser. För områdena specificeras olika utvecklingsbehov och åtgärder, exempelvis att skapa en universitetsgemensam begreppsdefinition av vad jämställdhetsperspektiv i utbildning innebär, och att utveckla olika former av kunskapsstöd och pedagogiska metoder för jämställdhetsfrämjande utbildning och forskning. Centralt initierat utvecklingsarbete har påbörjats för dessa områden. På lärarutbildningsövergripande nivå genomförs under läsåret 2018/19 i LUN:s regi genus- och jämställdhetsutbildning i form av tre halvdagsworkshops, som vänder sig till alla lärarutbildare. Syftet är ge undervisande personal goda förutsättningar att föra in jämställdhetsperspektiv i utbildningen.

I svenskämnet är endast två av åtta lärare kvinnor, detta gäller fast anställda lärare som undervisar i ämnet under året. Bland doktoranderna finns ytterligare tre kvinnor och två män som deltagit i undervisning. En kvinnlig lektor återkommer till ämnesgruppen under nästa år. Studenterna på ämneslärarprogrammet med inriktning mot svenska är relativt jämnt fördelade mellan könen.

Arbetet med jämställdhet har olika aspekter. För oss inom svenska/litteraturvetenskap är det viktigt att medverka till en studiemiljö som upplevs som jämställd och vara måna om att sådana frågor tas på allvar. Det grundläggande är att kvinnliga och manliga studenter bemöts på ett jämställt sätt under utbildningen, att alla känner sig lika mycket värda och att allas erfarenheter tas till vara under t.ex. seminariediskussioner.

En annan del som berör jämställdhetsfrågan är hur kurslitteraturen väljs ut. Att ge manliga och kvinnliga författare samma utrymme är en viktig utgångspunkt även om valet av obligatorisk litteratur i första hand utgår från innehållet och hur detta är relaterat till kursens mål. I svenska språket är könsbalansen god, med en marginell övervikt för kvinnliga forskare och läromedelsförfattare, vilket också

får sägas återspegla fältet. När det gäller de litteraturhistoriskt inriktade kurserna finns naturligtvis historiska orsaker till att andelen kvinnliga skönlitterära författare är låg längre tillbaka i tiden, men ju närmare vår egen tid vi kommer desto viktigare är det att kvinnliga författarskap uppmärksammas och analyseras. Detta blir också tydligt i de kurslistor som främst tar upp 1800- och 1900-talslitteratur. Texter av kvinnliga forskare är representerade i samtliga delkurser med litteraturinriktning, och redan i den första delkursen möter studenterna vetenskapliga texter av fyra kvinnor. Ett exempel gäller huvudboken i lyrikteori. Går man igenom samtliga kurslistor är dock fortfarande andelen män större.

Frågor om jämställdhet och genus ingår och återkommer i flera delkurser i vår utbildning, och på så sätt medverkar ämnet till att studenterna uppnår examensmålet om jämställdhet. Ett exempel kan hämtas från delkursen "Textanalys" (Sv Ia). När studenterna under ett moment läser och diskuterar tre artiklar som exempel på textanalytiska studier, är en av artiklarna en studie som undersöker läromedel ur ett genusperspektiv. Ett annat exempel kan hämtas från delkursen "Språk och samhälle I" (Sv IIa). Här handlar ett av lärandemålen om kunskaper om "olika sätt att se på sociala förutsättningar för språk och interaktion, t.ex. i förhållande till kön, mångspråkighet, olika samtalstyper och interaktionsmönster. I kursen läser studenterna *Språk och kön* (Edlund & Milles 2007) och diskuterar hur kön, makt och språk kan hänga samman. I salstentamenen ska studenterna bland annat förklara begreppet intersektionalitet, samt diskutera hur sociala variabler som klass, kön och ålder kan hänga samman med språklig variation.

Även i litteraturkurserna uppmärksammas normer om manligt och kvinnligt i litteraturen i samband med seminarier där olika analyser av skönlitteratur görs. En viktig del av sådana diskussioner är också att försöka anlägga ett historiskt perspektiv på frågorna, både när det gäller äldre och samtida litteratur. Ett mål i kursen Sv IV a talar om att studenten ska kunna visa "ökad och fördjupad förståelse för litterära verk som självständiga estetiska produkter men även som uttryck för genre och för sin tids och kulturs idéer och föreställningar".

Värdering

Sammantaget är jämställdhetsperspektivet relativt väl förankrat i vår utbildning. Genusperspektivet är en del av båda ämnesdisciplinerna, och i lärarkollegiet är medvetenheten om jämställdhetsfrågor hög.

Vi har för avsikt att vid kursplanerevideringar under 2019 tydligare skriva fram specifika kursmål relaterade till examensmålet. Det finns emellertid olika vägar att integrera jämställdhetsfrågor som kursinnehåll. Å ena sidan är det förstås möjligt att bryta ner examensmålet i lärandemål som behandlas och examineras på en enskild delkurs. Jämställdhetsperspektivet riskerar då att bli något som bockas av, för att sedan lämnas. Om målet å andra sidan enbart blir ett perspektiv som ska genomsyra alla delkurser finns risken att det tunnas ut. Denna balansgång ska vi vara vaksamma på vid arbetet med revideringarna.

Ett utvecklingsområde är möjligen hur vi hanterar indelningen av studenterna i seminariegrupper, där vi inte följer något uttalad princip. På vissa kurser har vi självinskrivning, på andra lottar vi in studenterna. Både självinskrivning och lottning kan förstås ha som konsekvens att seminariegrupper ibland blir relativt könsjämnt homogena. Även om vi inte betraktar detta som ett stort bekymmer finns det anledning att överväga vidare om och hur en så god könsfördelning inom seminariegrupperna som möjligt främjar jämställdhet.

Ett viktigare utvecklingsområde rör personalgruppens sammansättning, där vi just nu har en övervikt av manliga lärare. På denna punkt kan vi konstatera att jämvikt mellan könen är och förblir ett kriterium vid nyanställningar.

Utformning, genomförande och resultat

Uppföljning, åtgärder och återkoppling

Bedömningsgrunder:

Utbildningens innehåll, utformning, genomförande och examination följs systematiskt upp. Resultaten av uppföljningen omsätts vid behov i åtgärder för kvalitetsutveckling, och återkoppling sker till relevanta intressenter.

Lärosätet verkar för att studenten genomför utbildningen inom planerad studietid.

Universitetets kvalitetssystem följer lagstadgade krav samt standarder och riktlinjer för kvalitetssäkring inom det Europeiska området för högre utbildning (ESG). Kvalitetssystemet är utformat så att ansvarsområden och aktiviteter beskrivs för olika nivåer (universitet, fakultet och institution) och det omfattar regelbunden uppföljning av bland annat kursplaner, program och studenters situation. Därutöver genomförs varje år uppföljning och utvärdering av lärarutbildningarna på programnivå. Resultaten sammanställs i en programrapport som tillgängliggörs för lärare och studenter. Lärarutbildningsnämnden initierar åtgärder med anledning av uppföljningen. VFU:n samordnas centralt och efter varje avslutad VFU-period sker en uppföljning av överenskommelsens efterföljande med skolhuvudmännen. Återkoppling sker till skolhuvudmän, universitetet och studentrepresentanter.

I ämnesinriktningen svenska följer vi systematiskt och kontinuerligt upp såväl våra enskilda delkurser som inriktningen som helhet. Vad gäller uppföljning av enskilda kurser sker kursplanerevideringar i februari (inför höstterminer) respektive september (inför vårterminer). Vi har en gemensam ämnessamordnare för svenska språket och litteraturvetenskap som ansvarar för att initiera detta arbete. För det konkreta revideringsarbetet svarar kursansvarig på respektive kurs tillsammans med de lärare som undervisade senaste gången kursen gavs. Reviderade kursplaner skickas till institutionens kursplaneråd för granskning. Därefter gör vi i ämnet ytterligare revideringar utifrån eventuella kommentarer, innan prefekt fastställer.

I arbetet med kursrevidering använder vi flera olika underlag. Ett sådant är studenters svar på kursutvärderingar i det universitetsgemensamma systemet Evasys. Denna utvärdering når studenterna via mejl efter avslutad helkurs, varefter kursansvarig får en resultatsammanställning. Kursansvarig cirkulerar sammanställningen bland berörda lärare, samlar in kommentarer och skriver baserat på detta en gemensam kommentar som publiceras genom Evasys. Kommentaren är tänkt att fungera som återkoppling till de studenter som svarat, men är också tillgänglig för kommande studenter. Kommentaren gäller dels den allmänna bild av kursen som värderingen ger, dels sådant som kommit fram i utvärderingen som vi avser att vidareutveckla.

För att komplettera Evasys-utvärderingarna, som i regel har låga svarsfrekvenser, använder vi också klassrumsutvärderingar på delkursnivå. En annan typ av underlag som är relevant vid kursrevidering är tentamensresultat, som vi på aktuella kurser noggrant följer upp och jämför med närvaro på lektioner. Ett ytterligare underlag är förstås lärarens egna erfarenheter och noteringar från kursgenomförandet.

Vi bedriver också ett systematiskt arbete för att följa upp ämnesinriktningen svenska som helhet. Utöver den inledningsvis nämnda programutvärderingen har vi årsvisa studentdialoger, som vi i ämnet sedan några år genomför under den sista kursen, Sv Va. Dialogerna sker i form av ett samtal mellan studenter och två lärare (en litteraturvetare och en språketare). De utgår från ett antal på förhand angivna frågor/områden gällande utbildningen, men ger också utrymme för studenternas egna frågor och synpunkter. Vid årets dialog deltog ca 70 % av studenterna. Ett område berör hur studenterna upplever svensk kursernas relevans för den framtida yrkesgången. Överlag är studenterna mycket nöjda med innehållet. Det finns inget som inte upplevs relevant; däremot har studenterna återkommande uttryckt

att de vill ha mer retorik. Mot bakgrund av detta har svenska språket tillsammans med retorikämnet vid enheten skickat in en ansökan om utvecklingsmedel för att genom ett ämnesövergripande samarbete stärka retorikmomenten på delkursen "Språkfärdighet för elever och lärare" (Sv IIIa).

Sådant utvecklingsarbete som innebär större kursplane- och/eller examinationsrevideringar har naturligtvis konsekvenser för framtida omexaminationer etc. Större förändringar måste därför införas på goda grunder, och utifrån en klar bild av konsekvenserna och hur dessa ska hanteras administrativt. Den plats där vi följer upp underlagen, och diskuterar och beslutar utvecklingsåtgärder är våra ämnesmöten, som vi har ett par gånger per termin. Vid behov konsulterar vi även institutionsledning och studievägledning tidigt i processen. Resultat från kursvärderingar återkopplas, förutom till de svarande genom Evasys, i regel till nya studenter vid kursintroduktion, i synnerhet i den mån utvärderingar lett till förändringar. Sådant återkoppling är både ett effektivt sätt att motivera förändringen (varför-frågan) och ett sätt att uppmuntra studenterna att vara delaktiga i vidare kursutveckling genom att svara på kommande utvärderingar. I den mån vi ser utvecklingsbehov på programnivå för vi detta vidare till programrådet.

Stöd till studenterna att klara av utbildningen inom planerad studietid finns på flera nivåer. Universitetsövergripande finns *Funka* som ger individuellt stöd till studenter med dokumenterade funktionshinder. Det kan handla om förlängd examenstid, mentor, anteckningsstöd, anpassat kursmaterial och liknande. Universitetsbiblioteket har också ett akademiskt *Skrivcentrum* som erbjuder stöd i akademiskt skrivande och studieteknik åt alla studenter. *Campushälsan student* arbetar förebyggande med hälsofrågor relaterade till studier och ger kurser i stresshantering och att våga tala. Vid introduktion av nya studenter ges öppna föreläsningar om exempelvis studieteknik. *Studievägledning* finns i form av programstudievägledare som arbetar med programövergripande frågor, exempelvis studieuppehåll, studieplanering, studieavbrott, introduktion av nya studenter och studieteknik. Vidare finns studievägledare på respektive institution som arbetar med de kurser/ämnen som ingår i programmet. De sköter exempelvis tillgodoräkningen, behörighetsfrågor och studieplanering på kurs- eller ämnesnivå.

För svenskämnets del kan vi konstatera att andelen studenter som är kvar i utbildningen under läsår 2, ligger konsekvent marginellt över riksgenomsnittet (utbildning påbörjad 2011–2014). Under den aktuella perioden var i genomsnitt 67% av de antagna studenterna kvar i utbildningen under läsår 2. Lägst andel, 60% kvarvaro, hade vi den kull som startade 2011, och högst andel, 73% hade vi året därpå. Denna statistik har inte givit upphov till några särskilda insatser.

Värdering

Klassrumsutvärderingar, lärarnas erfarenheter, studentdialoger och i viss mån Evasys-värderingarna (där inte minst frisvarsfrågorna kan peka på viktiga förbättringar) ger sammantaget ett gott underlag för kursutveckling. Ett påtagligt exempel är det redan nämnda utvecklingsarbetet för en gemensam upptakt på kursen Sv Ia, som kommit till tack vare studentröster i utvärderingar. Ett annat är det samarbete vi initierat mellan retorik och svenska och som har målet att omsättas i kursförändring i två steg under höstterminerna 2019 och 2020. Vad gäller helhetsbilden har vi sedan införandet av studentdialogerna och den programgemensamma utvärderingen ett allt bättre underlag.

Ett bekymmer med Evasys-utvärderingarna är den låga svarsfrekvensen. Detta har vi arbetat aktivt med för att stärka på olika vis (se vidare under "Studentperspektiv"). När den nya lärarutbildningen sjösattes låg svarsfrekvensen på ca 10%. I dag är den normalt uppe på ca 25-40%, vilket visserligen är en förbättring men fortfarande alltför lågt. De kompletteringar vi gör i form av klassrumsutvärderingar ser vi därför som särskilt värdefulla.

Vad gäller kvarvaron har vi, som nämnts, inte haft anledning att göra några särskilda insatser. Utöver studievägledning, omexaminationer och andra ordinarie funktioner är en god pedagogik det viktigaste stöd vi kan ge studenterna.

Studentperspektiv

Bedömningsgrund:

Studenten ges möjlighet att ta en aktiv roll i arbetet med att utveckla utbildningens innehåll och genomförande.

Studenter har möjlighet att delta som fullvärdiga ledamöter i beredning av frågor och beslutsprocesser som rör lärarutbildning i universitetsstyrelse, lärarutbildningsnämnd (LUN), VFU-råd och programråd. Det formella studentinflytandet har emellertid länge varit en utmaning för oss i svenskämnet. Det har varit svårt att få studenter att engagera sig som studentrepresentanter på utbildningskollegier och programråd. Därtill är svarsfrekvenserna i Evasys-utvärderingarna, som nämnts, låga. Vårt sätt att hantera denna utmaning har varit att istället börja i det informella studentinflytandet för att på så vis bygga upp en förtroendefull lärar–student-relation. Sedan några år tillbaka har vi gjort ett stort arbete för att utveckla arbetsformerna i framförallt de tidiga delkurserna. Målet har varit att tidigt i utbildningen bygga en konstruktiv seminariekultur präglad av studentaktivitet och lärarengagemang – att studenterna ska känna att de själva och deras behov och intressen på riktigt är med och formar det kurserna blir. Detta mål jobbar vi mot på flera sätt.

Ett sätt är att vi på några språkvetenskapliga delkurser har börjat använda oss av så kallade exitlappar vid seminariets eller lektionens slut. På lappen uppmuntras studenterna att skriva ned något de tar med sig eller har lärt sig under dagens seminarium, och något de fortfarande tycker är svårt. Om studenterna har synpunkter på något när det gäller undervisningens upplägg, seminariets struktur eller annat uppmuntras de även att skriva det. Exitlapparna ger läraren en god bild av studenternas lärande, och vad de brottas med. Efterföljande seminarium inleds med en återkoppling, repetition eller vidareutveckling av resonemangen baserat på exitlapparna. Modellen kommer under hösten även att användas vid en litteraturhistorisk delkurs. Upplägget ses som mycket positivt av studenterna, som i samtal ofta uttrycker uppskattning för att vi lärare uppriktigt intresserar oss för var de befinner sig i sitt lärande, och att det är skönt att det är tillåtet att tycka att något är svårt. Vi lärare upplever också att det är positivt att studenternas egna frågor får bli utgångspunkt för lektionsarbetet.

Även litteraturseminarier präglas av studentinflytande och studentaktivitet. Inför litteraturseminarier låter vi ofta studenterna formulera diskussionsfrågor på förhand i smågrupper och skicka in till läraren. Denne kan vid behov tematisera diskussionsfrågorna inför seminariet, vilka sen kan introduceras och drivas av studenterna själva. Läraren griper in när det behövs, för att ge ytterligare perspektiv eller för att hålla diskussionerna till ämnet. Inom de litteraturhistoriskt inriktade delkurserna förekommer att studenterna får presentera olika texter och själva tänka ut relevanta frågor att ställa i anslutning till dem. I en av höstens delkurser har de i samband med arbetet med vissa skönlitterära texter fått välja mellan att diskutera frågor med didaktisk eller litteraturhistorisk inriktning.

På delkurser där analytisk förmåga står i fokus bygger många lektionstillfällen på att studenterna förväntas förbereda sig genom att göra övningsuppgifter, som de vid seminariet presenterar i mindre grupper eller helgrupp. Detta ser vi som en central del i det studentaktiva lärande vi eftersträvar. Tanken är här att studenternas lösningar på de uppgifter som de ställs inför utgör det huvudsakliga stoff som man under det aktuella undervisningstillfället arbetar med. Detta gör det inte enbart möjligt för läraren att ta utgångspunkt i studenternas lärande, utan undervisningen blir mer av ett gemensamt projekt, där studenterna får möjlighet att påverka samt ta ansvar för det egna lärandet.

Vårterminen 2018 har vi även genomfört ett försök med att "flippa" klassrummet i grammatikmomenten i delkursen "Människa, text och språk". I stället för föreläsningar och långa genomgångar under lektionerna har studenterna nu ett antal filmer att titta på. Filmerna är inspelade i samtalsform, så att två lärare tillsammans pratar om olika grammatiska fenomen med utgångspunkt i språkexempel. Tillsammans med litteratur och övningar kan studenterna därmed komma till lektionerna med förberedda frågor. Lektionerna blir med andra ord en plats för bearbetning baserad på studenternas

behov; detta är ett mycket konkret exempel på studentinflytande. Försöket fick goda utvärderingar, och studenterna har efterfrågat upplägget på fler delkurser. Två lektorer har sökt och erhållit pedagogiska utvecklingsmedel för att under 2019 arbeta fram en större bank av filmer, riktade till fler kurser på programmet.

Med den här typen av åtgärder har vi börjat bygga upp ett förtroendekapital hos studenterna. De vet att vi är engagerade i deras utbildning och att vi är genuint intresserade av deras lärande. Vi upplever att studenternas tillit till oss och våra delar av utbildningen vuxit, och att vi skapat en gemensam vilja att göra utbildningen ännu bättre. Nästa steg är att förvalta detta förtroendekapital, och tillsammans med studenterna vårterminen 2019 göra en nystart vad gäller det formella studentinflytandet med studentrepresentanter och utbildningskollegier.

Värdering

Det är vår bestämda uppfattning att studenternas möjligheter att kontinuerligt påverka den pågående utbildningen har ökat under senare tid, inte minst genom det utvecklingsarbete som bedrivits inom den språkvetenskapliga delen av programmet. Vi anser att den känsla av delaktighet som studenterna uttryckt är något att bygga vidare på inför framtiden. Olika typer av vardagligt och informellt studentinflytande är en viktig komplettering av de återkommande formaliserade utvärderingarna, inte minst då svarsfrekvensen på digitala helkursutvärderingar fortfarande är låg.

Ett förtroendefullt samarbete med studenterna inverkar positivt på hela studiemiljön. Det innebär naturligt nog att även undervisande lärare vinner på de ansträngningar som gjorts för att öka studentinflytandet och bygga ett gott samtalsklimat.

Det huvudsakliga utvecklingsområdet framöver gäller att få studenter engagerade i de mer formella sammanhangen. Här blir utmaningen att söka omsätta det förtroende vi ser att vi byggt upp i ett studentengagemang genom representation i utbildningskollegier, programråd etc. I ett första steg för att åstadkomma detta har vi kontaktat studentkåren för att göra en gemensam insats till våren 2019.

Arbetsliv och samverkan

Bedömningsgrund:

Utbildningen är utformad och genomförs på sådant sätt att den är användbar och utvecklar studentens beredskap att möta förändringar i arbetslivet. Relevant samverkan sker med det omgivande samhället.

Samverkan med profession och skolhuvudmän med arbetslivet i fokus sker genom att skolhuvudmän och skolverksamheter är representerade i centrala organ. För att hålla utbildningen uppdaterad och utveckla kvaliteten inhämtas synpunkter från arbetslivet då universitetets VFU-samordning regelbundet möter skolhuvudmän och skolledare, och VFU-samordningen återför sedan deras synpunkter till LUN och VFU-rådet. VFU-utveckling sker också inom projektet Övningsskola, som arrangerar regelbundna handledar- och studentseminarier där universitetslärare och lärare i VFU-skolor möts. I LUN representeras arbetslivet av en företrädare för kommunens skolförvaltning. De erfarenheter och den kompetens som representanterna för skolhuvudmän och pedagogisk verksamhet besitter är värdefulla för det kontinuerliga kvalitetsarbetet som bedrivs.

De svensklärare vi examinerar kan komma att vara yrkesverksamma i cirka 40 år framåt. Utbildningen ska förstås upplevas som relevant och användbar när studenterna får sin första anställning, men också ha format dem så att de är beredda att möta de förändringar som över tid självklart kommer. En viktig växelverkan vi söker odla i utbildningen är den mellan de praktiska och de teoretiska sidorna av läraryrket. Utbildningen präglas av intentionen att kontinuerligt växla mellan och koppla samman den tydliga och direkta användbarheten i konkret ämnesdidaktik och metodik, med moment som bygger en

förmåga att kritiskt reflektera som har bäring över tid. I ena stunden analyserar studenterna hur skrivande definieras i Lgy11, och i nästa anmodas de att reflektera över vad som kan vara en relevant skrivförmåga i morgondagens samhälle givet vad vi vet om dagens yrkesliv och den teknologiska utvecklingen.

Denna växelverkan söker vi också upprätthålla och stärka genom samverkan av olika slag. Delar av samverkan sker inom ramen för universitetsgemensamma satsningar. Genom projektet Framtidens lärarutbildning är vi i en inledande fas av att utveckla Centrum för praktisk forskning, vilket kommer att bli en viktig del i ambitionen att samla och utveckla didaktisk forskning, och att stärka samverkan med det omgivande samhället. Ett annat exempel är "Språkdidaktiskt nätverk" som är ett av ett tiotal didaktiska nätverk som initierats av Regionalt utvecklingscentrum (RUC). I nätverket möts universitetslärare och lärarpersonal från gymnasieskolor för gemensamt utbyte gällande både professionsanknutna erfarenheter och aktuell forskning. Nätverket har två träffar per termin, och består vanligtvis av en föreläsningssedel och en workshop-del. Flertalet av lektorerna och professorerna i utbildningsmiljön har hållit i sådana sammankomster de senaste åren. En ytterligare universitetsgemensam satsning är de adjungerade adjunkterna. För svenskämnesstudenterna blir dessa viktiga både genom att de tillför och stärker ämnesdidaktiska moment i våra kurser och genom sina kontaktnät. Vi hoppas exempelvis att de ska kunna bidra till att stärka samverkan med skolorna runt studenternas självständiga arbeten.

I möjligaste mån söker vi även fånga upp förfrågningar och önskemål som kommer till oss från regionen. Ett exempel är det redan nämnda projektet med språkverksamheten för nyanlända som inte klarat SFI (se vidare mål 2).

Värdering

Kontakterna med professionen har utvecklats starkt under senare år, inte minst genom övningsskoleprojektet och RUC:s språkdidaktiska nätverk. Det är goda exempel på hur allt fler mötesplatser mellan aktiva gymnasielärare och universitetslärare skapats. När det gäller det språkdidaktiska nätverket har hittills, som nämnts, flertalet träffar just bestått i att forskare presenterat och hållit workshops, exempelvis runt bedömning av elevtext, litteraturläsning i gymnasieskolan etc. Yrkesverksamma lärare har också kontinuerligt uppmuntrats att presentera och diskutera ämnesdidaktiska upplägg de provat och utmaningar de ställts inför. Ännu har dock den typen av upplägg inte mötts med någon större uppslutning från verksamheten. För att bygga nätverket på en mer reell ömsesidighet mellan universitet och skolor, har vi för avsikt att skapa en styrgrupp för nätverket, bestående av en kärna av de mest frekvent deltagande lärarna. På sikt är förhoppningen att en sådan styrgrupp också ska kunna fungera som referensgrupp vid vidareutveckling av våra kurser på lärarutbildningen.

Ett utvecklingsområde vi identifierat är att vi borde utnyttja möjligheterna att på ett mer organiserat sätt ta del av alumners erfarenheter av både utbildning och arbetsliv. Vi möter allt fler tidigare studenter som nu är handledare på VFU-skolor, och deras viktiga erfarenheter borde tas till vara.